

Livslångt lärande

Ann-Charlotte Larsson och Peter Öberg¹⁶

”Alla vuxna skall ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning”

Regeringens proposition 2000/01:72. Förslag till mål för vuxnas lärande inför 2000-talet

Det *livslånga lärandet* har blivit ett centralt begrepp inom utbildningspolitiken i såväl Sverige som inom EU och bland OECD-länderna. Vuxnas deltagande i utbildningar, kurser och andra lärande aktiviteter utgör viktiga beståndsdelar av det livslånga lärandet.

Nästan alla går idag i skolan åtminstone fram till 18–19 års ålder. Efter ungdomens skolgång finns ett omfattande och mångfacetterat utbud av utbildning i Sverige. Den organiseras både inom ramen för det reguljära utbildningssystemet och utanför av till exempel folkbildningsorganisationer och privata företag. Personalutbildning utgör därtill en viktig utbildningsform inom ramen för arbetslivet.

SCB kan nu presentera ny statistik över deltagande i formell utbildning samt kurser och studiecirklar både inom och utanför jobbet. Undersökningen är ett tillägg till Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och är reglerad av EU. Den genomfördes månatligen under 2003 med en referensperiod på 12 månader bakåt.

Formell utbildning bedrivs inom etablerade utbildningsinstitutioner. I formell utbildning ingår grundskola, gymnasium, högskola/universitet, kommunal vuxenutbildning, kvalificerad yrkesutbildning, långa kurser inom folkhögskolan och arbetsmarknadsutbildning.

¹⁶ Författarna är utredare vid enheten för utbildnings- och arbetsmarknadsstatistik vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författarna via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

Kurser och studiecirklar *inom jobbet* (personalutbildning) är huvudsakligen förlagda på betald arbetstid. Här ingår även jobbrelaterade konferenser, seminarier och studiedagar.

Kurser på jobbet vanligaste utbildningsformen

Av Sveriges befolkning mellan 15 och 74 år deltog 3,5 miljoner personer i någon form av utbildning under en 12-månadersperiod 2002/2003. Detta motsvarar 60 procent av befolkningen i den aktuella åldersgruppen. Den vanligaste utbildningsformen är personalutbildning som totalt var tredje person deltar i.

Hos befolkningen i stort är kurser och studiecirklar utanför jobbet betydligt mindre vanligt än formell utbildning och personalutbildning. Undersökningen visar att 16 procent av befolkningen deltar i kurser eller studiecirklar som inte är jobbrelaterade.

I samtliga undersökta utbildningsformer är deltagarna oftare kvinnor än män. Störst är skillnaden mellan könen i formell utbildning samt kurser och studiecirklar utanför jobbet. I dessa båda utbildningsformer är 55 procent av deltagarna kvinnor.

Tabell 1

Deltagare i formell utbildning, kurser och studiecirklar efter utbildningsform 2002/2003. Antal personer och andel av befolkningen, 15–74 år

Utbildningsform	Kvinnor		Män		Totalt		Könsfördelning i procent	
	Antal	Andel i % av bef.	Antal	Andel i % av bef.	Antal	Andel i % av bef.	Kvinnor	Män
Formell utbildning	784 855	27	640 065	21	1 424 920	24	55	45
Kurser/studiecirklar inom jobbet	963 266	33	901 242	30	1 864 508	32	52	48
Kurser/studiecirklar utanför jobbet	518 115	18	415 504	14	933 618	16	55	45
Delta i någon/några utbildningsformer	1 863 122	65	1 674 489	56	3 537 612	60	53	47

Vilka deltar i utbildning?

Andelen deltagare i utbildningar, kurser och studiecirklar varierar kraftigt beroende på kön, ålder, utbildningsbakgrund och sysselsätt-

ningsstatus. Deltagandet i *olika typer* av lärande aktiviteter varierar än mer mellan olika grupper. Skillnaderna beror till stor del på att en viss livssituation hänger samman med en viss utbildningsform. Att anställda, men inte pensionärer, deltar i personalutbildning är exempel på sådana självklara skillnader.

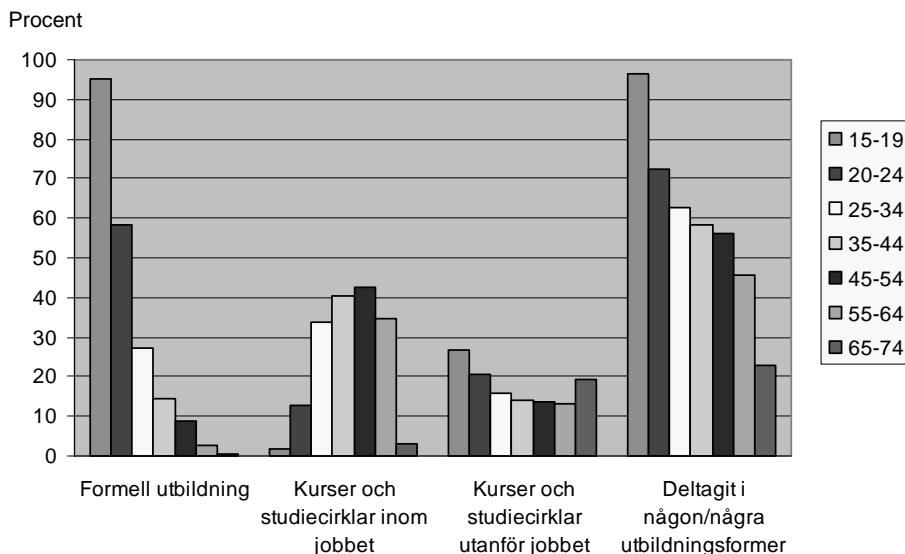
De yngsta och äldsta flitigaste deltagarna i kurser utanför jobbet

Begreppet 'livslångt lärande' antyder att lärandet ska vara en del av livet även på äldre dagar. Men undersökningen visar, inte oväntat, att studiedeltagandet sjunker med tilltagande ålder. Den äldsta undersökta åldersgruppen, 65–74 år, uppvisar ett betydligt lägre totalt utbildningsdeltagande än samtliga yngre grupper. Förklaringen är naturligtvis att äldres deltagande i formell utbildning är mycket marginell samtidigt som jobbrelaterade kurser sällan är aktuella för denna grupp.

Inom en utbildningsform är äldres deltagande dock större än bland befolkningen i yrkesverksam ålder. Av 65–74-åringarna deltar 19 procent i kurser och studiecirklar som inte är jobbrelaterade. I grupperna mellan 25 och 64 år deltar mellan 13 och 16 procent i sådana kurser.

Att deltagandet i formell utbildning nära nog är fullständigt för dem under 20 år är en självklarhet såsom det svenska utbildningssystemet är utformat. Ungdomar deltar emellertid oftare än andra också i annan utbildning. Mer än var fjärde 15–19-åring deltar i studiecirklar och kurser som inte är personalutbildning.

Figur 1
Deltagande i formell utbildning, kurser och studiecirklar efter ålder.
Andel i procent

Redan högt utbildade får mer utbildning

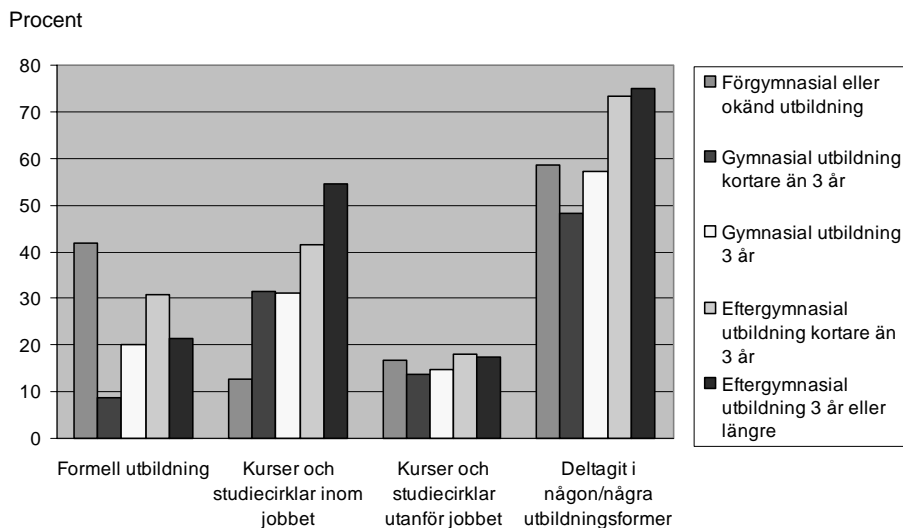
Deltagande i utbildningar, kurser och studiecirklar samvarierar i hög grad med utbildningsbakgrund. Personer med eftergymnasial utbildning har ett klart högre deltagande i lärande aktiviteter än de som har lägre utbildning. I gruppen med högst utbildning (minst treårig eftergymnasial) deltar 75 procent i någon form av utbildning.

Det är framför allt i personalutbildning som de högt utbildade har ett större deltagande än de lägre utbildade. Av de högt utbildade deltar 55 procent i personalutbildning men bara 31 procent av dem med gymnasial utbildning som högsta utbildning.

Bland dem som har kortare än treårig gymnasieutbildning deltar 48 procent i någon form av utbildning. Den del av befolkningen som endast har grund- eller folkskoleutbildning har ett något större utbildningsdeltagande. Förklaringen är bland annat att denna grupp till stor del består av ungdomar som fortfarande går i gymnasieskolan.

I icke-jobbrelaterade kurser och studiecirklar är skillnaden mellan utbildningsnivåerna relativt liten, även om de eftergymnasialt utbildade även här har ett något större deltagande.

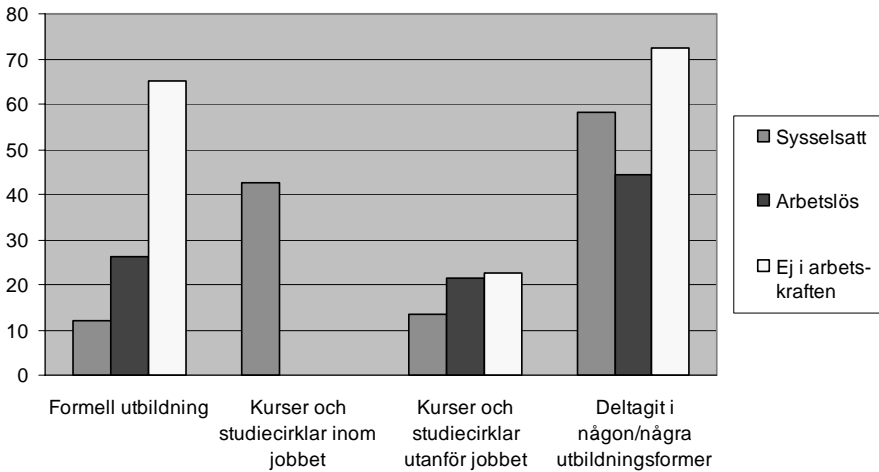
Figur 2
Deltagande i formell utbildning, kurser och studiecirklar efter utbildningsnivå. Andel i procent, 15–74 år

Förvärvsarbetande deltar mindre i kurser utanför jobbet

Personer som inte tillhör arbetskraften eller som är arbetslösa har ett högre deltagande i formell utbildning och övriga kurser och studiecirklar än förvärvsarbetande. Den förvärvsarbetande befolkningen har å andra sidan av förklarliga skäl ett stort deltagande i personalutbildningskurser.

Figur 3
Deltagande i formell utbildning, kurser och studiecirklar efter sysselsättningsstatus. Andel i procent, 15–74 år

Yngre deltar mer i långa kurser och studiecirklar

Andelen deltagare i kurser och studiecirklar ger viss information om omfattningen av lärande inom olika grupper i befolkningen. För att få en mer komplett bild är det intressant att titta närmare på antalet timmar som används för att delta i kurser och studiecirklar inom respektive utanför jobbet.

En stor andel av deltagarna deltar i relativt korta kurser eller studiecirklar. Hälften av deltagarna deltar i kurser och studiecirklar som sammanlagt omfattar högst 30 timmar. Det finns inga stora skillnader mellan kvinnor och män när det gäller antalet utbildningstimmar som läggs ner på kurser och studiecirklar.

Unga personer i åldern 15 till 24 år deltar i mindre utsträckning i kurser och studiecirklar än äldre personer, men de lägger å andra sidan ner fler timmar på sådan utbildning. Antalet utbildningstimmar per deltagare var i genomsnitt mellan 62 och 84 timmar för personer i åldern 15 till 24 år jämfört med mellan 52 och 57 timmar för personer äldre än 24 år. Exempel på relativt långa kurser och studiecirklar som unga personer deltar i är värnpliktsutbildning, trafikskola, musikskola och utbildning inom idrott, till exempel ridning eller golf.

Personer med eftergymnasial utbildning deltar i högre utsträckning i kurser och studiecirklar än personer med grundskoleutbildning.

Detta innebär att antalet utbildningstimmar per person i befolkningen är högre för personer med eftergymnasial utbildning än för personer med grundskoleutbildning. Detta trots att personer med grundskoleutbildning har lagt ner något fler timmar på att delta i kurser och studiecirklar än personer med eftergymnasial utbildning.

Tabell 2
Antal kurstimmar i kurser och studiecirklar efter kön, ålder och utbildningsbakgrund under en 12-månadersperiod 2002/2003

	Kurstimmar per person i bef.	Kurstimmar per deltagare	
		Genomsnitt	Median [†]
Totalt	25	55	30
Kön			
Kvinnor	25	52	30
Män	25	59	30
Ålder			
15-19	24	84	30
20-24	20	62	24
25-34	26	57	30
35-44	28	57	30
45-54	25	49	32
55-64	22	49	30
65-74	12	52	30
Utbildningsbakgrund			
Förgymnasial	18	62	26
Gymnasium	22	52	24
Eftergymnasial	34	57	32

Fotnot till 'Median' i diagrammet

I vissa grupper är skillnaden mellan medianen och genomsnittet i antalet utbildningstimmar per deltagare stor, till exempel för personer i åldern 15 till 19 år. Detta kan tolkas som att dessa personer har deltagit i några långa kurser och studiecirklar som har en stor påverkan på det genomsnittliga antalet utbildningstimmar men inte på medianen.

